

Przekształcenia architektoniczne na Rynku Głównym w Krakowie
Systematyczny katalog wizualny

Jean-Yves BLAISE

Iwona DUDEK

Wstęp

Najczęściej wykorzystywanym sposobem komunikacji wiedzy dotyczącej rozwoju wydarzeń minionych – to jest historii – jest język, a ze względów na ulotność mowy, jej zapis, czyli pismo. Przekazywanie wiedzy taką, jaką ona jest – z całym zespołem niuansów dotyczących wiarygodności informacji – jest trudnym zadaniem, albowiem wszystko co wiemy (z różnymi odcieniami stopnia pewności jakimi możemy opisać poszczególne elementy naszej wiedzy), jak również to, czego nie wiemy (a czego się domyślamy) stanowi i definiuje nasz stan wiedzy. Przekazanie tak złożonej struktury nie może być prostym zadaniem.

Co więcej, tekst będący zapisem mowy ma strukturę liniową rozwijającą się w czasie, nacechowaną większym lub mniejszym polimorfizmem semantycznym (wielo-interpretacyjność), co sprawia, iż możemy pojmować go z różnymi odchyleniami i zróżnicowaną precyzją.

Dobrym dopełnieniem języka jest obraz. Umożliwia on jednocześnie przedstawienie bardzo dużej ilości danych, dając możliwość ogarnięcia całości problemu za jednym razem (kontekst), jak i lokalnej analizy poszczególnych danych [1]. W przypadku analizy wydarzeń następujących kolejno w czasie, chronologiczna organizacja danych może dodatkowo zwiększyć naszą sprawność interpretacji.

Teksty dotyczące historii są często uzupełniane ilustracjami, które najczęściej mają charakter przykładu, a ich treść niekoniecznie musi mieć bezpośredni związek z faktami zamieszczonymi w tekście.

Wizualizacje*, w znaczeniu w jakim będziemy go używać w niniejszym opracowaniu [2] są znacznie rzadziej wykorzystywane.

Dlatego też autorzy niniejszego opracowania, po zebraniu i analizie informacji dotyczących ewolucji obiektów architektonicznych znajdujących się niegdyś na Rynku Krakowskim, postanowili przedstawić fragment wiedzy dotyczący ich ewolucji [3] wykorzystując zarówno tekst, jaki i wizualizacje - to znaczy odwołując się równolegle do werbalnego i niewerbalnego sposobu myślenia.

Przypis 1. Dobrym przykładem jest mapa, która dając wizję kontekstu - całości przedstawionego na niej terytorium (np. Beskid Żywiecki) - pozwala jednocześnie na lokalną analizę (np. wybór długości i stopnia trudności trasy odpowiadający naszym aktualnym wymaganiom). Nie znając terenu, z pomocą mapy łatwiej jest dokonać oceny naszej aktualnej sytuacji i stojących przed nami trudności, niż w przypadku użycia do tego celu tekstu - nawet bardzo precyzyjnego - dotyczącego Beskidu Żywieckiego.

Wizualizacja

R. Spence definiuje wizualizację jako rodzaj aktywności poznawczej, której rezultatem ma być osiągnięcie lepszego zrozumienia analizowanych danych. Rezultatem wizualizacji jest obraz mentalny odwołujący się do myślenia niewerbalnego.

J.K. Rod, zwraca uwagę na cel jako istotną cechę odróżniającą wizualizację od reprezentacji. Zadaniem wizualizacji jest ujawnianie nieznanych dotąd relacji zachodzących pomiędzy danymi, podczas gdy reprezentacja ukazuje to, co w danym momencie wiemy.

cf. R. Spence, *Information visualization* Addison Wesley ACM Press, 2001 J.K. Rod, *The third choice*, [on-line] <<http://193.55.107.3/semiogra/rod/rod.htm> >

Przypis 2. Termin wizualizacja jest często używany do określenia hipotez rekonstrukcyjnych opracowywanych komputerowo, choć efekty tego samego wysiłku w przypadku rysunku odręcznego, nie koniecznie określa się już tym samym terminem (wizualizacja). Z punktu widzenia celu, metody oraz rezultatu końcowego w obydwu przypadkach są to reprezentacje (reprezentacje graficzne). Jedną z podstawowych cech odróżniającą wizualizację od reprezentacji jest - w przypadku wizualizacji - ukazanie fenomenu, który nie koniecznie jest wizualny.

Przypis 3. Oczywistym jest fakt, iż informacje dotyczące ewolucji tych obiektów są na pewno i w sposób nieunikniony niepełne. Stan wiedzy zmienia się nieustannie, a jak zauważył już dawno Stanisław Lem :

... techniki informacyjne utworzyły sytuację raj, w którym rzekomo każdy, kto by tego chciał, może poznać wszystko, lecz jest to kompletna fikcja. ...

cf. S. Lem, *Głos Pana*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1968

Struktura opracowania

Obecnie na płycie Rynku Głównego znajdują się trzy obiekty architektoniczne: kościół św. Wojciecha, Sukiennice i Wieża Ratuszowa. Jeśli zejdziemy pod powierzchnię płyty Rynku, możemy zwiedzić część piwnic spichlerza i ratusza, fragmenty Wielkiej Wagi, Kramów Bogatych i kramów Bolesławowskich - mniej lub bardziej przetransformowanych dla celów współczesnych funkcji.

Obiektów tych było znacznie więcej, a większość z nich zbudowana była głównie z drewna, więc jeśli nie posiadały murowanych piwnic, niewiele z nich pozostało. O obiektach drewnianych posiadamy mało informacji i zazwyczaj nie pozwalają one na oparte na faktach, próby odtworzenia ich formy. Nie oznacza to jednak, że nic o tych obiektach nie wiemy. Postaramy się zatem prześledzić i przedstawić w sposób wizualny to, co aktualnie wiadomo na temat rozwoju większości z tych obiektów [4], koncentrując się na różnicy ilości danych, ich precyzji, wiarygodności oraz sposobach ich interpretacji.

Niniejsze opracowanie składa się z czterech części.

Rozdział pierwszy porusza podstawowe zagadnienia epistemologiczne związane z analizą ewolucji obiektów architektonicznych (analiza diachroniczna, intersubiektywność, krytyka historyczna itp.) i przedstawia opracowaną przez nas metodę. Poruszamy tu między innymi problem zróżnicowanej precyzji i wiarygodności danych historycznych, klasyfikację transformacji jakim podlegają obiekty architektoniczne, czy rolę wizualizacji w procesach analizy danych historycznych.

W części głównej - **rozdział drugi** - każdy z omawianych obiektów opisany został indywidualnie, a suma związanych z nim informacji, jak i możliwej ich interpretacji przedstawiona została w sposób wizualny.

W rozdziale tym przyjęliśmy następujący schemat prezentacji:

- Każdy obiekt zidentyfikowany jest za pomocą jednej nazwy – nazwy, jaką przyjęliśmy za wiodącą. W miarę możliwości staraliśmy się podać również główne alternatywne nazwy historyczne, stosowane do opisu tego obiektu w przeszłości.
- Orientacyjne położenie analizowanego obiektu, w stosunku do reszty zabudowy przedstawia schemat zabudowy Rynku Głównego. Dla niektórych obiektów lokalizacja ta ma charakter orientacyjny i postać „chmury prawdopodobieństwa” [5].
- Informacje dotyczące faktów i hipotez związanych z rozwojem omawianych obiektów zostały zebrane i opisane (osobno dla każdego obiektu) w dwojaki sposób: w postaci krótkich fragmentów tekstu dotyczących kontekstu historycznego (funkcji i roli obiektu, oraz szczegółów związanych z profesją jakiej miał służyć), jak i w postaci tabeli chronologicznej, w której umieściliśmy krótki, skondensowany i udokumentowany „wyciąg analizy źródeł historycznych” dla danego obiektu.
- Analiza wątpliwości związanych z datacją wydarzeń, zajścia danego zdarzenia oraz możliwych konsekwencji danego zdarzenia dla

Przypis 4. W przypadku niniejszego opracowania, oparliśmy się na pewnej grupie źródeł. Nie dotarliśmy do wszystkich istniejących dokumentów, wyników badań i opracowań, zatem stan wiedzy, jaki przedstawimy będzie jedynie cząstkowy.

Pozastawowym celem jest przedstawienie zastosowanej przez nas metody analizy i wizualnej prezentacji stanu wiedzy, jaki rysuje się na podstawie zebranych informacji. Po zapoznaniu się z prezentowaną metodą, czytelnik powinien być w stanie sam uzupełnić brakujące informacje i przedstawić w sposób schematyczny własny stan wiedzy na temat historycznej zabudowy Rynku Głównego w Krakowie.

Przypis 5. Zaznaczyć należy, iż nie mówimy tu o prawdopodobieństwie numerycznym (statystycznym) - które da się ująć liczbowo - lecz o rozkładzie „wiarygodności” czy „akceptowalności” hipotezy, dotyczącej lokalizacji obiektu.

rozwoju danego obiektu - obejmująca zespół możliwych ścieżek ewolucji - przedstawiona została w postaci trzech schematów operujących na odmiennych poziomach analizy (chronologiczny diagram ścieżek ewolucyjnych, graf potencjalnych interakcji i wizualny wskaźnik niejasności).

- W większości przypadków zamieścimy również ilustracje ukazujące – hipotetyczny [6] lub faktyczny - wygląd obiektu w danej fazie rozwoju.

Rozdział trzeci – zatytułowany *Different faces of one 'idea'* (*Odmienne oblicza jednej idei*) przedstawia szereg przykładów obiektów handlowych i użyteczności publicznej z terenu Europy. Zestawienie to ma na celu pomóc czytelnikowi ocenić, w jakim stopniu układ krakowskiego Rynku i jego zabudowy jest porównywalny z innymi miastami europejskimi.

Wśród cytowanych przykładów czytelnicy powinni móc zaobserwować wiele nieoczekiwanych podobieństw, jak i ostrych kontrastów co do formy, użytkowania i układu budynków. W ostatecznym rozrachunku pod warstwami różnic politycznych, kulturowych i klimatycznych, dostrzec można jedną wspólną 'ideę' (zbiorową praktyczną potrzebę). Niezależnie od początkowej roli jaką pełniły niegdyś owe obiekty, dziś łączy je jeszcze jedno - rola jaką pełnią w kształtowaniu tożsamości miejsc i społeczeństw.

Rozdział czwarty – zatytułowany *Visual analysis of the collection* zawiera wybór wizualizacji, zaprojektowanych jako narzędzia do analizy porównawczej.

Rozdział ten jest zorganizowany w formie dialogu pomiędzy zdroworozsądkowym pytaniem lub asercją (np. *Łatwiejsze do zrozumienia i interpretacji są współczesne nam przebudowy obiektów niż transformacje, które miały miejsce w przeszłości*) i wizualną odpowiedzią na to pytanie. Przykłady zawarte w tym rozdziale należy rozumieć jako ilustrację metody, a nie jako próbę rozstrzygnięcia danej kwestii.

Całość publikacji uzupełniona została zestawieniem bibliografii, ikonografii i kartografii wykorzystanych w opracowaniu.

Przypis 6. Reprezentacje ukazujące hipotetyczny wygląd obiektu nazywać będziemy w tekście *hipotezami rekonstrukcyjnymi* lub *restrykcjami* (z francuskiego 'restituer' - odtworzyć za pomocą ocalałych fragmentów, dedukcji czy dokumentów źródłowych).